

PKN

Stichting voor
onderzoek
historische
tabakspijpen

Jaarboek 2013

Arjan de Haan en
Bert van der Lingen

JAARBOEK 2013

PKN

Stichting voor onderzoek historische tabakspijpen

Jaarboek 2013

Redactie: Arjan de Haan en Bert van der Lingen

Uitgave: Stichting PKN, Leiden
www.tabakspijp.nl
info@tabakspijp.nl

English summaries: Bert van der Lingen en Kath Adams (correcties)

Lay-out: Arjan de Haan, DDG 's-Graveland

Druk: DPN Weurt.

Voorzijde omslag: Tabakspijp gemaakt t.g.v. het 50-jarig jubileum van Felix Meritis te Amsterdam. Gouda, Pieter Stomman, 1827.
(Foto en collectie Aad Kleijweg, Delft)

Achterzijde omslag: Bord met afbeelding van zittende pijproker, Delfts blauw.
(Foto A.R. de Haan, collectie R.J. de Haan, Hilversum)
Zie tevens afbeelding hieronder.

ISBN: 978-90-801138-0-0

© PKN. Overname van artikelen of illustraties is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie. Auteurs zijn verantwoordelijk voor hun bijdragen.

Inhoud

Voorwoord	7
Kleipijpen van de scheepswerf van Topsvoort aan de Oosteinderweg te Aalsmeer Bert van der Lingen	9
Waarom de ontwikkeling van de pijpennijverheid in België zo anders was als die in Nederland Ruud Stam	33
Bijzondere pijpen uit de digitale Gambier catalogus Arthur van Esveld	51
Een Amerikaanse Chesapeake pijp en een Turkse tsjiboek uit een sloot in de Schermer Bert van der Lingen	59
Felix Meritis: inkoop, gebruik en hergebruik van kleipijpen, 1784-1861 Bert van der Lingen	65
Een Duits engeltje in Leiden Ewout Korpershoek	87
Duitse kleipijpen, de St. Louis World Fair 1904 en Amerikaanse stripfiguren Arjan de Haan	93
Een zeemonsterpijp uit de Nieuwkoopse polder Bert van der Lingen	107
De verspreiding van steel- en manchetpijpen in Europa (16e - 19e eeuw). Een overzicht van de ontwikkeling Ron de Haan	115
Een huis vol pijpen. De boedelinventaris van Geertje Dircks van Neck te Gouda, 1695 Bert van der Lingen	125
Wandtegels versierd met pijprokers: 'Tabackblasers' als wandversiering Wiard Krook	137
English summaries	150

Voorwoord

Voor u ligt het eerste jaarboek van de 'PKN, Stichting onderzoek historische tabakspijpen'.

Waarom dit jaarboek? Ons is gebleken dat er bij een groeiende groep leden behoefte bestaat om de banden met vakmensen, zoals archeologen, historici en kunsthistorici, aan te halen. Daarvoor is het nodig dat wij beschikken over een representatieve jaarlijkse uitgave die ook voor vakmensen interessant is en waar ook zij bijdragen in kunnen publiceren. Ook is er al langere tijd behoefte om artikelen van een grotere omvang te kunnen publiceren. Veelal werden langere artikelen als een soort feuilleton over meerdere nummers verdeeld. Een voorbeeld is het archiefonderzoek naar de pijpenmakers in Leiden door Hans van der Meulen. Dergelijke belangrijke artikelen komen immers als feuilleton niet tot hun recht.

In dit jaarboek treft u een keur van artikelen aan, die veel verschillende onderwerpen behandelen en vanuit verschillende invalshoeken zijn geschreven. Zo zijn er van Bert van der Lingen, en van Ewout Korpershoek artikelen die interessante nieuwe archeologische vondsten tot onderwerp hebben. Wiard Krook schrijft over pijprokers op tegels van de 17e tot 20e eeuw. Arthur van Esveld belicht een aantal zeldzame pijpen van Gambier. Ron de Haan gaat in op de tweedeling in Europa tussen de steelpijpen die vooral in het westen van Europa werden gemaakt en de manchetpijpen die vooral uit Turkije en het oosten van Europa bekend zijn. Arjan de Haan verbindt Amerikaanse folklore met exportpijpen die massaal in Europa vervaardigd zijn voor de Amerikaanse markt.

Op basis van archiefonderzoek zijn door Bert van der Lingen artikelen geschreven over het enorme verbruik van pijpen bij Felix Meritis en over een boedelinventaris van een Goudse handelaarster in pijpen. En Ruud Stam gaat in op de vraag waarom de ontwikkeling van de Belgische kleipijpenindustrie zo sterk afweek van wat we hier in Nederland kennen.

Wij wensen u veel lees- en bladerplezier in dit eerste jaarboek van de Stichting PKN,

Het Bestuur van de 'PKN, Stichting onderzoek historische tabakspijpen'.

Wandtegels versierd met pijprokers: 'Tabackblasers' als wandversiering

Wiard Krook

Vanaf het laatste kwart van de 16e eeuw ontstond er in de Zuidelijke- en Noordelijke Nederlanden bij de wat beter gesitueerden een traditie om de keukenmuren en de stookplaatsen in hun woonhuizen te verfraaien met witte en polychroom beschilderde wandtegels. De decoraties op deze tegels waren voornamelijk geïnspireerd op de Spaanse,

Portugese en Noord-Afrikaanse vormentaal. In deze landen bestond reeds een lange traditie om openbare en particuliere gebouwen van binnen en van buiten te versieren met gekleurde tegels. Deze gewoonte kunnen we heden ten dage nog zien, onder meer bij een aantal historische gebouwen in Madrid en Lissabon. Aangenomen wordt dat deze bonte decoratiestijl oorspronkelijk uit het Midden-Oosten afkomstig was.¹

Majolica

Ongeveer in dezelfde tijd namen ook de contacten tussen de Nederlanden en Italië sterk toe. Naast

Afb. 1. Polychrome majolica tegel, ca. 1620. (foto: Brongers, Nicotiana)

de 'Iberische mode' maakte de Hollanders nu ook kennis met de veelkleurige Italiaanse majolica. Gedurende vele jaren zouden er grote partijen majolica borden, schotels, kommen en wat dies meer zij uit allerlei Italiaanse productiecentra worden geïmporteerd. Om godsdienstige en economische redenen besloten een aantal Italiaanse majolicabakkers hun bedrijven te verlaten en in de Nederlanden voor zich zelf te beginnen. Voor 1600 waren er in Antwerpen, Haarlem, Delft, Amsterdam, Dordrecht en Harlingen reeds Italiaanse en Hollandse majolicabakkerijen actief.² De meeste van deze majolicabakkers begonnen ook veelkleurige decoratieve majolica wandtegels te produceren.

Afb.2. Tegel met Wan-li hoekmotief, 1e kwart 17e eeuw

Chinees porselein

Na de kennismaking met porselein uit China in Europa, in het eerste decennium van de 17e eeuw, begon er nogal wat te veranderen in de Hollandse interieurs. Omdat het geïmporteerde porselein zeer gewild was maar bijzonder kostbaar, werd met grote energie geprobeerd om dit fraaie en zeer dun uitgevoerde serviesgoed te imiteren. Helaas lukte dit met de beproefde majolicatechniek, waarbij borden – gescheiden door proenen - gestapeld de ovens in gingen, niet. Omdat de Hollanders het Chinese geheim (het gebruik van speciale kaoline aarde) niet kenden, kon men eeuwen lang de kwaliteit van het Chinese porselein niet evenaren. Ook in Italië raakte men bekend met het Chinese porselein en ook zij begonnen te experimenteren. Uiteindelijk lukte het de Italianen om met behulp van kokers met pennen borden en schotels te maken die veel dunner waren dan via de majolicatechniek. Het nieuwe product werd "faience" of "fayence" genoemd naar de Italiaanse stad Faenza waar het werd vervaardigd.

Afb.3/10 (van linksboven naar rechtsonder). Tegel met Wan-li hoekmotief, 1e kwart 17e eeuw

Afb.11 . Tegel met Baluster randversiering, 1e kwart 17e eeuw

Faïence of plateel

Medio 1615 schakelden de Hollandse majolica-bakkers massaal over op de fabricage van faïence (ook wel “plateel” genoemd). Ze noemden zich nu “plateelbakkers” of zelfs “porseleynbakkers”. Zoals gezegd was faïence fijner dan majolica, maar toch nog grover dan Chinees porselein. Wel was het aanzienlijk goedkoper.

Door de in biscuit gebakken producten te over-

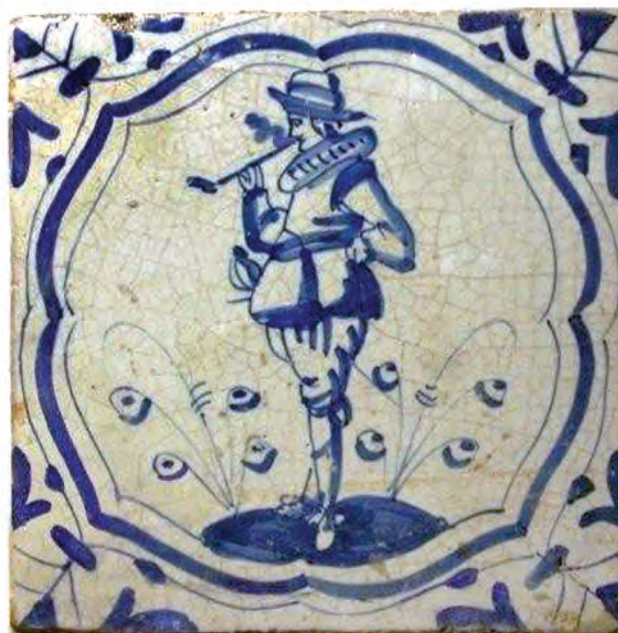
dekken met tinglazuur (wat na verhitting wit wordt) en met blauwe verf te beschilderen met een Chinese voorstelling, leek het toch verdacht veel op Chinees porselein. Dat Hollandse faïence tot de dag van vandaag “Delfts Blauw” (of in het Engels “Delft ware”) wordt genoemd, is feitelijk onjuist. Naast de hiervoor genoemde productiecentra werden er in de loop van de 17e eeuw ook in de volgende steden plateelbakkerijen gevestigd: Rotterdam, Leiden, Utrecht, Hoorn, Enkhuizen, Gouda, Middelburg, Bolsward en Makkum.³

Wandtegels

Het spreekt vanzelf dat de uitvoering van de Hollandse polychrome wandtegels ook de trend van de faïence producten ging volgen. De bontkleurige designs raakten uit de mode en werden vervangen door een tegel met een blauwe beschildering op een helder witte achtergrond. Als decor werd er een afbeelding op geschilderd van bijvoorbeeld een of meerdere personen (met name soldaten, ruiters en ambachtslieden), kinderspelen (waaronder zelfs bellenblazende kinderen), bloemen, landschapjes, dieren, zeewezens, fabeldieren, schepen en Bijbelse taferelen.

Afb.12, . Medaillontegel met afbeelding van man met sabel, 1625-1630

Afb.13, . Medaillontegel met afbeelding van man met sabel, 1625-1630

Productie

Bij de productie van wandtegels was (net zoals bij de fabricage van ceramiek en kleipijpen) de samenstelling en de kwaliteit van de klei uitermate belangrijk. Het mengen van de geïmporteerde klei, dikwijls afkomstig uit verschillende kleiputten, het zuiveren van (organische) verontreinigingen, het rotten in kleibakken en het walsen tot langwerpige kleiplaten behoorden tot de geheimen van de tegelbakkers. Vervolgens werden de tegels met behulp van een houten mal uitgesneden. Na het drogen werden deze kleitegels in een oven gebakken bij een tem-

Afb.14., Tegel met polychrome Fleur-de-Lis hoekversiering, vanaf 1e kwart 17e eeuw

Afb.15-21 (van linksboven naar rechtsonder). Tegels met Fleur-de-Lis hoekmotief, vanaf 1e kwart 17e eeuw

peratuur van circa 1000 °C. Vaak waren de ovens een gemeenschappelijk bezit van de 'roodbakkers' (de pottenbakkers die het gewone gebruiksgoed van roodbakkend aardewerk maakten), de plateelbakkers, de tegelbakkers en de pijpenmakers.

De volgende handeling was de gebakken kleitegel (nu "biscuit gebakken" genoemd) aan één kant te voorzien van een laagje tinglazuur.

Na droging kwam de tegel in handen van de tegelschilder. Hij of zij kon beschikken over een ruim assortiment van zogenaamde "sponsen". Dit waren perkamenten velletjes ter grootte van de tegel waarop de te schilderen afbeelding in contour op stond. Op de contourlijnen van de tekening waren kleine gaatjes geprikt. De spons werd nu op de met tinglazuur bedekte kant van de tegel gelegd. Met een zakje met houtskool werd vervolgens de afbeelding op de tegel 'gestoven'. De tegelschilder kon nu de gepunteerde afbeelding overschilderen.

Afb.22. Tegel met ossekop hoekversiering, ca. 1630-1640

Als de spons werd omgedraaid ontstond er een afbeelding in spiegelbeeld wat weer een toevoeging was aan het bestaande assortiment. In de 18e eeuw werden er ook dunne koperen plaatjes als sponzen gebruikt.

Dat niet alle tegelschilders over dezelfde artistieke kwaliteiten beschikten is duidelijk te zien op de bewaard gebleven tegels. Vaak dienden tekeningen, etsen, gravures en schilderijen als voorbeeld. In ieder geval mogen we de beschilderde wandtegels een fraai voorbeeld van 'volkskunst' noemen.

De laatste fase is het 'afbakken' van de tegel. De opgebrachte tinglazuurlaag wordt in de oven mooi wit en de beschildering blauw. In de 18e eeuw werd het mode om gedecoreerde wandtegels ook in paars uit voeren.

Pijprokers op tegels

Een van de oudst bekende polychroom beschilderde majolica wandtegels met een afbeelding van een pijproker dateert uit de periode 1600-1615. De kleding van de zittende pijprokende man is nogal exotisch, althans afwijkend dan in die tijd in de Nederlanden werd gedragen (afb. 1). De hoeken van deze kwadraattegel zijn nog uitgevoerd in een spaartech-niek. Bij een blok van minstens vier van deze tegels vormen deze hoekelementen ook weer een figuur. Oorspronkelijk maakte deze zeldzame wandtegel deel uit van de Niemeyer Collectie te Groningen.⁴

Afb.23-30 (van linksboven naar rechtsonder). Tegels met dubbele ossekop hoekmotief, vanaf 2e kwart 17e eeuw

Afb.31-38 (van linksboven naar rechtsonder). Tegels met Ossekop hoekmotief, midden 17e eeuw

Afb.39-46 (van linksboven naar rechtsonder). Tegels met Ossekop hoekmotief, midden 17e eeuw

Afb.47. Tegel met vroege spinnekop hoekversiering, 3e kwart 17e eeuw

In het eerste kwart van de 17e eeuw werden er ook nog andere tegels gemaakt waarbij de hoekvullingen waren uitgevoerd in een spaartechniek. Deze ontwerpen werden ontleend aan het Chinees porselein. De afbeeldingen 2 t/m 10 hebben als decor staande en zittende pijprokers met hoekelementen in de zogenaamde Wan-Li stijl.

De tegels geven een aardig beeld van de herenmode uit het begin van de 17e eeuw. De afgebeelde personen zullen, gezien de fraaie kleding, wel tot de hogere klasse hebben behoord. Ook het feit dat de kleipijp ter hand kon worden genomen duidt in die richting.

Afbeelding 11 is een fraai voorbeeld van een zogenaamde kandelaber- of balustertegel. Deze tegel dateert uit dezelfde periode als de hierboven beschreven Wan-Li tegels. Het is niet uitgesloten dat voor de tegel op afbeelding 5 en 11 dezelfde spons werd gebruikt.

De twee medaillontegels (afb. 12 en 13) met de afbeelding van een officier met sabel, dateren uit de periode 1625-1630. De hoekversieringen zijn nu zelfstandige decoratie-elementen geworden. Mogelijk werd ook hier van dezelfde spons gebruikt gemaakt, maar werden de tegels door verschillende schilders beschilderd.

Vanaf het eerste kwart van de 17e eeuw verschijnen er ook tegels die fleur-de-lissen (Franse of Bourgondische lelies), gelijk speerpunten, als hoekelementen hebben (afb. 14 t/m 22). De lelies op de tegel op afbeelding 14 zijn met een oranje kleur verfraaid. Het bijzondere hoofddeksel en de kleding van de met een sabel uitgeruste persoon vertoont enige gelijkens met de figuur op de vroeg 17e-eeuwse polychrome tegel op afbeelding 1. Het is interessant om te zien dat er nu, gezien de kleding, ook 'gewone' burgers werden afgebeeld op tegels (afb. 20 en 12).

Afb.48-55 (van linksboven naar rechtsonder). Tegels met Spinnekop hoekmotief, vanaf 3e kwart 17e eeuw

Afb.56. Tegel met afbeelding van pijprokend zeemonster, midden 17e eeuw.

Afb. 57-64 (van linksboven naar rechtsonder). Tegels met Ossekop hoekmotief, midden tot eind 17e eeuw

Afb.65. Mangan kleurige tegel met afbeelding van zeemonster en pijprokende putti, laatste kwart 17e eeuw.

Afb. 66-73 (van linksboven naar rechtsonder). Tegels met afbeeldingen van rokende Putti hoekmotief, midden tot eind 17e eeuw

Een alternatief van een fleur-de-lis was de zogenaamde 'ossenkop' als hoekversiering. De rijk uitgevoerde oudste variant uit circa 1630-1640, wordt ook wel 'dubbele ossenkop' genoemd. Mogelijk was deze decoratie een variant van het teken van de Heilige Drievuldigheid.

Ook hier zien we weer goed geklede burgers die het rookgenot afwisselden met een goed glas (afb. 23 t/m 29). De enige persoon die duidelijk aan het werk is zien we op afb. 30. Het is een pijpenverkoper, dus we moeten hier spreken over een "ambachtstegel".

Afb. 82. Landschapstegels, 18e eeuw.

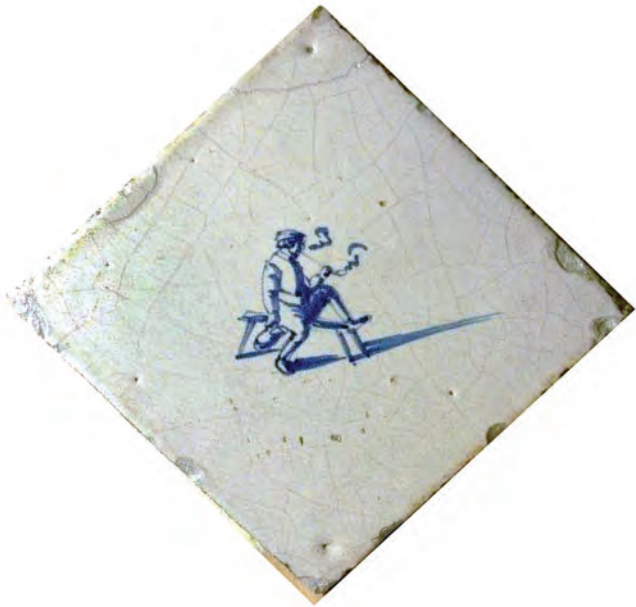

Afb. 74-81. (van linksboven naar rechtsonder). Landschapstegels, 18e eeuw.

In het midden van de 17e eeuw kende de rijkdom in de Nederlanden geen grenzen. Dit is duidelijk te zien aan de op de tegels (met ossenkop hoekversieringen) afgebeelde burgers en militairen (afb. 31 t/m 46). Ook bij de schutterij werd er smakelijk een pijpje gerookt (afb. 32). Omdat het roken en drinken vaak samenging, was 'hoge nood' natuurlijk aan de orde van de dag. Ook het 'wildplassen' zien we terug op sommige tegels (afb. 37).

Een goed voorbeeld van een spons die ook in spiegelbeeld werd gebruikt zijn de tegels op afbeelding 21 en 39. Uniek zijn de tegels met de afbeelding van een pijprokende vrouw (afb. 45 en 46). Dit laat duidelijk zien dat er ook door vrouwen in die tijd een pijp gerookt werd. Algemeen wordt aangenomen dat het vooral boerenvrouwen en vrouwen uit de mindere stand waren die rookten. De kleding van de vrouw op deze tegel duidt er echter op dat ook door meer welgestelde vrouwen werd gerookt.

Ongeveer vanaf het derde kwart van de 17e eeuw begon de kwaliteit van de afbeeldingen van de inmiddels beroemd geworden Hollandse wandtegels sterk af te nemen. Om sneller te kunnen werken werden de geschilderde figuren op de tegels kleiner van formaat. De typische ossenkop hoekversieringen werden als maar slordiger geschilderd en zagen er op een gegeven moment uit als 'spinnenkoppen' (afb. 47 t/m 55). De dikte van de tegel werd

Afb. 83. Tegel zonder hoekversiering, 18e eeuw.

gedurende de loop van de 17e eeuw ook een stuk dunner: van circa 18 mm tot circa 8 mm. Deze dikte bleef in de 18e en 19e eeuw ongeveer hetzelfde.

Dankzij de ontdekkingsreizen en de mee naar huis genomen sterke verhalen waren in de 17e eeuw de afbeelding van zeewezens (zoals zeemonsters, walvissen, dolfijnen, vissen, zeemeerminnen en zelfs zeemeerminnen) op tegels zeer gewild (afb. 56 t/m 64). Ook deze dieren en mythische wezens lustten wel een pijpje.

Naast de blauw beschilderde tegels op een witte ondergrond werden er vanaf het laatste kwart van de 17e eeuw ook tegels geïntroduceerd die een paarse of paarsachtige beschildering hadden (afb. 65).

Als tegenhanger van de zeewezens mogen de tegels die werden gedecoreerd met pijprokende putti of Amors niet ontbreken (afb. 65 t/m 73). De als ondeugend bekend staande wezens waren kennelijk ook liefhebbers van het 'tabackblasen'.

Met de volgende groep zijn we in de 18e eeuw aangeland (afb. 74 t/m 82). Vanwege de mode was er in die tijd veel vraag naar geschilderde landschapjes en (Bijbelse) taferelen op tegels. Als decoratie van met name stookplaatsen werden deze tegels zeer bekend. Op de hierbij afgebeelde tegels staan pijpokers, maar ze zijn soms niet zo duidelijk zichtbaar.

In de loop van de 18e eeuw werd het mode om de hoekversieringen geheel weg te laten (afb. 84 t/m 88). Het effect was dat een met deze tegels betegelde muur minder dominant was in het interieur. Pijprokers op tegels komen nu steeds minder voor. Wel werd het assortiment van decors uitgebreid met stillevens van rook- en drinkgerei, bestaande uit tabaksdozen, rooktestjes, kleipijpen en wijnglazen (afb. 88 t/m 91).

Afb. 84-87. (van linksboven naar rechtsonder). Tegels zonder hoekversiering, 18e eeuw.

Afb. 88-91. (van linksboven naar rechtsonder). Tegels met stillevens, 18e eeuw.

Afb. 92-98. (van linksboven naar rechtsonder en hierboven). Moderne tegels naar oud model.

Vandaag de dag zijn er nog maar een paar bedrijven in ons land die zich hebben gespecialiseerd in het vervaardigen van wandtegels 'in oude stijl'.⁵ Soms zijn het natuurgetrouwe kopieën van 17e-eeuwse tegels, soms zijn het in 'historiserende stijl' beschilderde tegels (afb. 92 t/m 98).

Geheel nieuw zijn de moderne 'spreuktegels'. Het is desgewenst mogelijk om je zelf bedachte spreuk op een tegel te laten schilderen. Over 300 jaar zal zo'n tegel zeker in een of ander artikel worden besproken.

Naschrift

In de loop der tijd is er veel geschreven over de introductie van tabak in ons land. Over het tabaksgebruik medio 1600 wordt nog wel eens verschillend gedacht. De discussies lopen soms uiteen van het exclusieve gebruik voor medische doeleinden tot aan het verderfelijk en clandestien gebruik van tabak.

Wat echter bij het bekijken van prenten, schilderijen en ook de hier afgebeelde beschilderde tegels opvalt, is dat de pijprokers er meestal 'respectvol' op staan. Op de oudste afbeeldingen zien de afgebeelde personen er wel chiquer uit dan op latere afbeeldingen. Wat echter door de jaren heen bij alle milieus hetzelfde is gebleven, is het ontspannen en feestelijke gedrag van de afgebeelde "tevreden roker".

Het grootste gedeelte van de hierbij afgebeelde tegels maken deel uit van de collectie van Peter Ritmeester. Ter aanvulling werden er afbeeldingen gebruikt van tegels uit diverse particuliere verzamelingen. Met name gaat er dank uit naar Freek Mayenburg te Haastrecht.⁶

Noten:

- 1 Pluis 2008
- 2 Korf 1979, p. 19
- 3 Korf 1979, p. 21
- 4 Brongers 1964, p. 41
- 5 Onder andere de fa. Koninklijke Tichelaar Makkum: www.tichelaar.nl
- 6 Zie verder: www.groenehartvertellingen.nl/Pagina/tegels-pijprokers.html

Literatuur:

- Brongers, G.A., 1964, *Nicotiana Tabacum; the history of tobacco and tobacco smoking in the Netherlands*, Groningen.
- Duuren, L. van & P. Ritmeester, 1995: Rokers en tabakspijpen op Nederlandse tegels, in: *Tegel*, nr. 23, p. 33-51.
- Korf, D., 1979, *Tegels*, Haarlem.
- Krook, W., 2012, The history of clay pipe production and tobacco smoking in Amsterdam, in: VOC Archaeological Sites and Tobacco; VOC and Netherland Japan Exchange, *Bulletin of the Tobacco & Salt Museum*, nr. 10, Tokyo, Japan, p. 39-91.
- Pluis, J., 1979, *Kinderspelen op tegels*, Assen.
- Pluis, J., 1997, *De Nederlandse Tegel 1570-1930; decors en benamingen*, Leiden.
- Pluis, J., 2008, *Nederlandse Tegels 1900-2000*, Leiden.
- Nederlands Tegelmuseum 'It Noflik Sté', Otterlo (www.nederlandstegelmuseum.nl)

Wandtegels versierd met pijprokers: 'Tabackblasers' als wandversiering / Wall tiles decorated with pipe smokers 'Tabackblasers' as wall decoration

Wiard Krook

After a short introduction of majolica, faience and Chinese porcelain, this article explains the production and use of wall tiles from the 17th century onwards. In the early 17th century polychrome wall tiles were used but soon went out of fashion and were replaced by a tile with a blue paint on a bright white background. Tiles were painted with an array of different decorations such as flowers, landscapes, animals, sea creatures, ships and people. Among the latter we find a large diversity of smokers on tiles. In the first quarter of the 17th century we see tiles with French lilies and so-called Wan-Li style decorations filling the four corners. The smokers on these tiles are usually painted in large size and are portrayed accurately. Later in the 17th century painted figures on the tiles become smaller, mainly to speed up production. Rare are tiles with the images of women smoking pipes.

During the 18th century it became fashionable to omit the corner decorations completely. Smokers on tiles at this time become less frequent. However, the decorations were extended to include still life depictions of tobacco boxes, braziers, clay pipes and wine glasses.

